

Věra Dvořáčková, Změny organizační struktury a umístění Ústavu teoretické a aplikované mechaniky ČSAV

Resumé: Tato studie, která je první hlubší sondou do dějin Ústavu teoretické a aplikované mechaniky Československé akademie věd, obrací svou pozornost k organizačnímu a dislokačnímu vývoji pracoviště. Historie Ústavu teoretické a aplikované mechaniky Československé akademie věd spadá již do roku 1921, kdy byl ustaven jeho přímý předchůdce Výzkumný a zkušební ústav hmot a konstrukcí stavebních (od roku 1947 Kloknerův výzkumný a zkušební ústav hmot a konstrukcí stavebních) ČVUT. Tomu byla na počátku padesátých let při zakládání ČSAV přisouzena prvořadá důležitost, když se stal jádrem prvního technicky zaměřeného akademického ústavu, Ústavu teoretické a aplikované mechaniky (ÚTAM). Vývoj organizační struktury nového pracoviště byl poměrně spletitý a odrážel nejen úroveň vědeckovýzkumného pokroku řešené problematiky a požadavky vedení Akademie na náplň činnosti ÚTAM, ale nepřímo také aktuální kondici československé společnosti a ekonomiky. Neméně zajímavá byla i dislokační situace ústavu spjatá převážně s bývalým klášterem Na Slovanech (Emauzy), jehož byl ÚTAM určen operativním správcem. Tento objekt byl pro převážně stavebnicky orientované pracovníky Akademie velkou výzvou, ale i značným omezením: zajištění adekvátních pracovních podmínek pro zaměstnance a vybudování experimentální základny bylo třeba uvádět v soulad s respektováním historické hodnoty svěřených prostor.

Résumé: Changes in the organizational structure and location of the Institute of Theoretical and Applied Mechanics, CSAS

This study, the first substantial survey of the history of the Institute of Theoretical and Applied Mechanics at the Czechoslovak Academy of Sciences (CSAS ITAM), focuses on redeployment and organizational developments at the institute. The history of the Institute of Theoretical and Applied Mechanics at the Czechoslovak Academy of Sciences goes back to 1921, when its first direct predecessor was established, the Research and Experimental Institute for Materials and Building Structures (as of 1947 Klokner's Research and Experimental Institute for Materials and Building Structures) at the Czech Technical University. This was ascribed primary importance in the early 1950s when the CSAS was established, as it formed the core of the first technically-based Academic institute, the Institute of Theoretical and Applied Mechanics (ITAM). The development of the organizational structure of this new institute was fairly complex, reflecting not only the level of scientific research progress achieved within the areas under review, as well as

Academy requirements on ITAM activities, but also indirectly the state of the Czechoslovak economy and society at that time. Of no less interest was the redeployment situation at the institute associated primarily with the old Na Slovanech (Emmaus) monastery, which was allocated to ITAM by the operations administrator. For the primarily construction-oriented Academy staff this building was a great challenge, as well as a considerable constraint: adequate working conditions needed to be acquired for employees and an experimental base needed to be created, while respecting the historical value of the premises.

Translated by Melvyn Clarke

**Milena Josefovičová, „Im übrigen freue ich mich unendlich auf die Arbeit im Sudetenland!“
Studentské praxe v Sudetoněmeckém ústavu pro výzkum země a lidu pod vedením dr.
Margarete Klanteové 1942–1944**

Resumé: Během 2. světové války nastala ve Třetí říši paradoxní situace. Ač nacistická ideologie nastolila ideál ženy jako rodičky a matky, jejíž místo je u domácího krbu, tudíž i její vzdělání má být omezeno na dovednosti spojené s mateřstvím, výchovou dětí a vedením domácnosti, vzhledem k tomu, že mladí muži – tedy i studenti či vědci – museli narukovat, uvolněná místa mohly zaplnit mladé ženy. Studentkám a začínajícím vědeckým pracovnícím se naskytla šance prokázat své schopnosti, získat respekt svých mužských učitelů či nadřízených. Tato studie je sondou do válečné každodennosti a pojednává o zapojení studentek do hospodářských, historických a „rasových“ vědeckých úkolů Sudetoněmeckého ústavu pro výzkum země a lidu (Sudetendeutsche Anstalt für Landes- und Volksforschung) v Liberci v letech 1942–1943. V deseti tematických komisích SALV se měla pěstovat a rozvíjet smysluplná spolupráce odborníků působících přímo v župě s kolegy z příslušných seminářů a ústavů nejen pražské Německé univerzity, nýbrž i z univerzit v sousedních říšských župách či spřátelených zemích.

Résumé: „Im übrigen freue ich mich unendlich auf die Arbeit im Sudetenland!“

Student practice at the Sudeten German Institute for Research on Provincial Characteristics and Folkways under Dr. Margarete Klante 1942–1944

A paradoxical situation arose in the Third Reich during the Second World War. Although Nazi ideology presented the ideal woman as a child-bearer and mother, whose place was at the domestic hearth, so even her education was to be limited to skills associated with motherhood, child-rearing and running a household, because young men, including students and scholars, had to enlist, the vacated places could be filled by young women. Female students and neophyte scholars were provided the opportunity to show their abilities, and gain respect among their male teaching colleagues and superiors. This study is a survey of everyday life in the war, focusing on

the involvement of female students in economic, historical and "racial" scholarly tasks at the Sudeten German Institute for Research on Provincial Characteristics and Folkways (Sudetendeutsche Anstalt für Landes- und Volksforschung) in Liberec during 1942–1943. The ten special-subject commissions at SALV were meant to foster and develop meaningful collaboration between specialists working within the province and colleagues from the relevant seminaries and institutes not only at the German University in Prague, but also from universities in neighbouring Reich provinces and allied lands.

Translated by Melvyn Clarke

Piotr Biliński, Political Activity of Stanisław Kutrzeba in 1945

Résumé: The Cracow-based law historian Stanisław Kutrzeba (1876–1946) was an important persona of Polish academic and public life after the Second World War. Kutrzeba chaired *Akademia Umiejętności* (the Polish Academy of Arts and Sciences), the most important research institution in the country, was a former professor of the Jagiellonian University in Cracow and an active member of its underground scion during the war years. He was also a notable Catholic politician. The paper follows his post-war political activities, including his extensive publications in a Christian-democratic weekly 'Tygodnik Powszechny' ('The Catholic Weekly'). His contributions were occasionally attacked by Communist elements or indeed were never published due to censorship restrictions.

Notwithstanding these issues, Kutrzeba sought a *modus vivendi* with the new political establishment. He took an opportunity to participate at the 220th anniversary of the Soviet Academy of sciences in June 1945. In so doing, he entered high level Polish-Soviet political negotiations. It would appear that this was an ill-considered move on his part and bore hallmarks of a conservative - and in this context naïve - attitude not used to intrusive political practices of the post-war period.

Despite Kutrzeba's bona fide approach, his participation did not bring any constructive results; on the contrary - it was viewed with suspicion by many Poles and unfortunately actually contributed to a legitimisation of the new regime. Moreover, the scholar suffered under a physical well as mental stress during his Moscow sojourn, which aggravated his health problems. After his return, Kutrzeba's health rapidly deteriorated and he was confined to bed for the rest of his life.

Translated by Hana Navrátilová

Resumé: Politická činnost Stanisława Kutrzeby v roce 1945

Krakovský právní historik Stanisław Kutrzeba (1876–1946) byl po skončení 2. světové války osobností s velkou autoritou. Jako předseda Polské Akademie Umiejętności stál v čele

nejvýznamnější vědecké instituce v zemi, měl za sebou minulost profesora meziválečné Jagellonské univerzity i její „podzemní“ pokračovatelky z válečných let a byl známý rovněž jako politik katolické orientace. Studie sleduje jeho poválečné politické aktivity, mimo jiné publicistickou činnost na stránkách křesťansko-demokratického časopisu „Tygodnik Powszechny“. Některé jeho články byly ostře napadány z komunistických pozic, anebo neprošly soudobou cenzurou.

Přesto se Kutrzeba snažil hledat určitý *modus vivendi* s novou politickou garniturou. Hlavní příležitostí v tomto směru byla jeho účast na oslavách 220. výročí Akademie věd SSSR v červnu 1945. Tehdy byl také vtažen do sovětsko-polských politických rozhovorů na nejvyšší úrovni. Podle mínění autora jeho účast nebyla šťastná a vyznačovala se jistou dávkou naivity člověka staré školy uvyklého jiné politické praxi. Ačkoli byl veden těmi nejlepšími úmysly, jeho snaha k ničemu nevedla, naopak byla jeho cesta do Moskvy u části polské veřejnosti sledována s podezřením a přispěla k legitimizaci nových poměrů. Nervové a fyzické vypětí za pobytu v Moskvě prudce zhoršilo jeho nepříznivý zdravotní stav. Těžce nemocný vědec zůstal po návratu do Krakova až do smrti upoután na lože.

Adéla Jůnová Macková, Pavel Žďárský, Korespondence Aloise Musila a Zdeňka Fafla jako pramen k založení Orientálního ústavu 1920–1928

Resumé: Studie se zabývá problematikými počátky zakládání Orientálního ústavu ve dvacátých letech 20. století a rolemi Aloise Musila a Zdeňka Fafla v tomto procesu. Alois Musil, arabista, teologa a cestovatel, působil po 1. světové válce na pražské české univerzitě a stál u zrodu myšlenky založení Orientálního ústavu na základě svých zkušeností s podobnými institucemi působícími ve Vídni. Jeho návrh na vědeckou instituci, která by propojila orientalistický výzkum zemí Asie a Afriky s potřebou průzkumu rázu hospodářského a s nutností navázání kulturních i hospodářských styků Československa s těmito zeměmi, jej propojil se skupinou národohospodářů z Ústavu pro zahraniční obchod. Zdeněk Fafl, právník, úředník Ústavu pro zahraniční obchod, později generální tajemník Pražské obchodní a živnostenské komory a ředitel Československého exportního ústavu, získal pro myšlenku Orientálního ústavu Rudolfa Hotowetze, ředitele Ústavu pro zahraniční obchod. Rudolf Hotowetz dokázal získat pro Orientální ústav 4 mil. Kč jako jeho základní jmění i peníze na vlastní budovu, Alois Musil se zasloužil především o udržení původního návrhu na zaměření ústavu a Zdeněk Fafl se podílel především na prosazení tohoto návrhu v meziministerských poradách. Edice korespondence Aloise Musila a Zdeňka Fafla z let 1920–1928, která je představena v druhé části této studie, je jedním z klíčových pramenů, jenž ukazuje Musilovo napojení na československé hospodářské a politické kruhy, bez jejichž podpory by Orientální ústav, plánovaný s tak širokým odborným záběrem, nikdy nemohl vzniknout.

Résumé: Correspondence between Alois Musil and Zdeněk Fafl as a source on the establishment of the Oriental Institute, 1920–1928

This study deals with the issues surrounding the origins of the establishment of the Oriental Institute in the 1920s and the roles played by Alois Musil and Zdeněk Fafl in this process. Alois Musil, Arabist, theologian and traveller, worked at the Czech University in Prague after the First World War. He was the man behind the idea of establishing an Oriental Institute based on his experience with similar institutes in Vienna. His plan for a scholarly institute that combined Orientalist research into the lands of Asia and Africa with the need for research of an economic nature and the requirement for forging cultural and economic ties between Czechoslovakia and these countries brought him together with a group of national economists from the Foreign Trade Institute. Zdeněk Fafl, lawyer, Institute of Foreign Trade official, subsequently General Secretary of the Prague Chamber of Commerce and Trade and Director of the Czechoslovak Export Institute won over Rudolf Hotowetz, Director of the Foreign Trade Institute, to the idea of an Oriental Institute. Rudolf Hotowetz managed to obtain four million crowns for the Oriental Institute's basic capital, as well as money for the premises themselves, while Alois Musil primarily played an important role in adhering to the original plan for the institute's orientation and Zdeněk Fafl primarily took part in promoting this plan at interministerial meetings. The edition of correspondence between Alois Musil and Zdeněk Fafl from 1920 to 1928, which is presented in the second part of this study, is one of the key sources showing Musil's involvement in Czechoslovak economic and political circles, without whose support the Oriental Institute, conceived on such a broad specialist basis, could never have been established.

Translated by Melvyn Clarke